

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer Toldot ha-Rav ha-gadol Yitshak Lampronti, ba'al sefer Paḥad Yitshak

Levi, Benedetto
ארוריפמ יולה רורב קחצי

Lyck, 1871

רבחמה תמדקה.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9487

הקדמת המחבר.

אמר הצעיר המחבר בן לא"א שלמה משה הלוי, התולדות האלה של רבנו הגאון מהר"רי לאמפרונטי וצ"ל מ"ץ בעיר פירארא כבר הוצאתי לאור פה פאדובה בשפת איטליא בחדש טבת האי שתא התרל"א, לפי שמצאתי ענינים אחרים על חיי אותו הגאון שלא הביאו אותם על ספר כמוהר"ר חננאל ניפי בספרו הנקרא בשם זכר צדיקים לברכה, וכמוהר"ר רבי ומורי יהודה אריה ריגיוו ז"ל אשר הרפים תולדות הגאון, אשר כוננו ידיו, במכתב עברי אנכי (שנה חמישית, כ"ג וכ"ה) היוצא בעיר בראדי מידי שבוע בשבוע. ועתה העתקתי אותם ללשון הקדש כי החכם החוקר הרב שלמה זלמן חיים האלברשטאם נ"י, היושב בק"ק ביעליטץ באגרתו אשר כתב אלי ביום מ"ו באב העיריני לזאת, כדי שיורפסו בראש חלק מספר פחד יצחק ע"י חברת מקיצי נרדמים. ובאמת מה טוב ומה נעים שדורשי הספר ההוא הנכבד והנדול ידעו קורות מחברו ועניני חייו. הא לכם מחברתי, ואתם שוקדי דלתות התורה דנוני לכף זכות ושלום לכם. פאדובה ביום חי לחדש אלול תרל"א.

תולדות יצחק לאמפרונטי

ברור הרביעי לאלף הששי ליצירה איש אחר שמו שמואל ממשפחת לאמפ-רונטי יצא מעיר מולדתו סמאנכול ויבוא פירארא וישב שם לעסוק בפרקמטיא שלו ובסחורה, אך זכר שמו לא יעלה על לב אדם ואף כי בספר יכתב לולי היה אבי זקנו של הגאון יצחק בן שמואל בן מרדכי בן שמואל זכר כלם לברכה, אשר נולד ביום עשרים ואחד לחדש שבט בשנת התל"ט, למנום 1679, אשרי שזה ילד, אשרי שזה גדל, כי ממנו יצא אורה לישראל והתורה לבשה מעיל הוד ורקמה.

איש כסף ונכסים היה שמואל אביו, וכאשר הגיע יצחק בנו לשלש או ארבע שנים לקח לו מלמד כדי שיתחיל ללמדהו לשון הקדש ויחנכהו בידיעת המצות וקיומם, אך לא ראה בשמחת בנו ובגדולתו בימיו כי שש שנים אחרי לידת יצחק נתבקש בישיבה של מעלה. ועין ה' היתה על היתום כי להיות שאמו נהיתה אפוטרופסת עליו והיא היתה אשה מובת שכל ויראת ה' למדתו תורה ומצות עד מלאת לו שמונה שנים, ואחרי כן הביאה אותו בבית מדרשם של כמוהר"ר שבתי אלחנן ריקאנאטי ושל כמוהר"ר שבתי אלחנן סגנוינישי אנשי חכמה ומעשים טובים ראשי הקהלה וראשי הישיבה שבפירארא כדי שילמד מפיהם מדרגה אתר מדרגה תורה נביאים וכתובים, משנה, הרי"ף, ושאר גדולי הפוסקים. —

וימצא

וימצא יצחק חן בעיני שני המורים האלה כי ראו והבינו מראשית בואו אליהם רוחב דעתו ועומקה, והיה מהיר לשמוע וקשה לאבד, ויגדל בתורה ובפלפול עד אשר בהיותו בן ארבע עשרה שנה למען הרחיב את ידיעותיו בחכמת עמו ובפוסקים חמד לצאת החוצה אצל מורה מופלג לשוט עמו בים התבונות, ואמו המעטירה שמעה בקולו ותוליכהו אצל ר' מנוח פרווינצאל גדול בתורה מאד בעיר לוגו (Lugo) אשר במדינת Ravenna, עיר שיצאו ממנה בימים שעברו רבנים מופלגים, וישב יצחק עמו שנים אחדים באהבה וברצון והרבה ויחכם בתורה, אך שם על לבו ללמוד מלבד התורה גם חכמת הרפואה, כמו שעשו כמה גדולים שקדמיהו וכמה רבנים מבני דורו, ומכללם כמוהר"ר שמשון מורפורגו מאנקונה בעל שו"ת שמש צדקה, וכמוהר"ר יוסף ברוך קאזים ממנטובה, וכמוהר"ר יצחק חיים הכהן מהחונים, וכמוהר"ר שבתי מאריני, שניהם מפאדובה, וכמוהר"ר שמואל ברוך בורגי, וכמוהר"ר מרדכי צהלון, שניהם מפירארא, אשר יצא שם בערי איטליא מרב בקיאותם בתורה ובמלאכת הרפואה.

על כן יצא יצחק מעיר לוגו ויבוא פאדובה בבית מדרש החכמות ללמד ידיו בחכמת הרפואה, ואחו בזה וגם מזה לא הניח ידיו כי היה שוקד יום יום על דלתות בית מדרשו של הרב והרופא יצחק חיים כהן מהחונים הנודע בינינו בשם Cantarini איש שלו נאוו תהלה כי חבר בחכמתו כמה ספרים, והיה דרשן מופלג, ונודע לשם ולתהלה מפני בקיאותו במלאכת הרפואה לא בלבד אצל בני בריתו אלא גם כן אצל העמים כי כבדוהו עד למאד. וראיתי אני בעיני בבית ידידי הרופא הנעלה כמ"ר מרדכי אוזימו אח לאותו צדיק יהודה אריה ז"ל כמה חבורים כ"י שחבר אותו החכם בלשון איטלקי על אודות שאלות בעניני חולים וחלאים רעים שהיו שואלים ממנו רופאים נוצרים מערים לא מעט פארץ איטליא, ואנשים חשובים ושרים וכומרים, אשר היו מריצין לו שאלותיהם על ענין תחלואיהם, או שולחים לקרוא לו למען יבקרם על ערש דוי, או באים מערים אל ביתו לדרוש אל חכמתו.

וכאשר כלה יצחק למוד הרפואה ונכתר בכתרה ונורה וגם הצליח בלמודו אצל הרב הנ"ל ז"ל ואצל כמותיו הלא המה כמוהר"ר שמעון היילפרון, וכמוהר"ר שמואל דוד אוטולונגי, וכמוהר"ר שבתי מריני הרופא, וכמוהר"ר ישעיה באסאן, נסע מפדובה ועבר בקצת מערי איטליא ונתעכב שם ללמד תינוקות, וישם אהבת התורה תוך לבם עד אשר נהיו לאנשים חשובים יודעי ספר ומביני מדע הפוסקים אחרי כן שב לעירו אל ביתו ואל משפחתו ותשמח כל הקהלה לקראתו כי ראו כמה גדל בתורה ובחכמה, ואז רבני הישיבה תארוהו בתאר חבר וישיבוהו אצלם בישיבה, ועכשו שהזכרתי שם הישיבות יפה בעיני להודיע ברבים מה היה טיבם בערי איטליא בדורות שעברו, וזה יועיל גם כן להבין דברים שהובאו בספר פחד יצחק.

הישיבות האלה היו אסיפת הרבנים והחכמים והחברים וכל איש שנתן לבו לעסוק בתורה להבינה. המה היו נכנסין ובאין בכל ימות החול בחדר מיוחד אחר תפלת שחרית ולפעמים גם אחר תפלת ערבית והיו יושבין שם שעה אחת או יותר, ולומדין בפלפול ובעומק דברי הלכה, שיתא סדרי, וגדולי הפוסקים, הרמב"ם, הרי"ף, רבנו יעקב, שולחן ערוך, וכדומה עם מפרשיהם. יש מקומות שנהגו שכל בני הישיבה ילמרו איש יומו בקול רם, ויש מקומות שלא ילמרו איש יומו כי אם היותר מובהקים (ע' פ' ערך דגים וסימנם). ויש מקומות שהיה להם איש

מיוחד לדבר זה מפני שקולו צח והרבור יוצא מפיו צח ומצוחצח. אחד או שנים מהרבנים מורי הוראה בצבור היו ראשי מתיבתא, ומנהיגי הקהל לרב היו ממנין אותם ומכסף הקהלה הם משתכרים, גם הבחורים שנכספה נפשם להיות מורי הוראה היו באים אל הישיבה, אך לא ימנו במספר בני הישיבה עד אשר יודיעו טיבם לרבים שמצאו סימן ברכה בלמודיהם והבינו בהלכה על פי הרכה כהוגן.

מן הישיבות האלה היו יוצאים ראשי בתי כנסיות, הדרשנים, רוב המלמדים, רבני החברות, וכל איש אשר יאמן ירו לשחוט לא היה שוחט כי אם אחרי בואו לפני הישיבה וישאלוהו בדיני השתיטה והבריקה. הרק היטב היטב הרק, ואם תשובותיו על פי ההלכה או כותבין לו רשות לשחוט. וכן שום אדם לא יתואר בשם מן השמות של מעלה בקדש כי אם על פי הישיבה, ולא היה תכס מורה הוראה עד שלא יהיה בידו וברשותו שטר ההוראה היוצא מתחת ידי בני הישיבה.

על כל צרה שלא תבוא על הצבור היו קורין לבני הקהלה לבוא אל בית הכנסת לשפוך שיחם לאביהם שבשמים. והיו מתקנין ומחברין תפלות לפי צורך השעה, והיו הורשין בקהל לעורר הלבבות אל התשובה, וחוזרין לגבות צדקה לתת לעניים, ועושין תקנות לפי ראות עיניהם. וכשהיו יוצאין מן הצרה ומן הסכנה או על שמועה טובה כי תשמע בצבור יצוו ויפתחו שערי בית ה' להודות לו כי טוב. ואם היה המעשה מעשה נם ונפלא גוזרים ויעשו זכר בכל שנה ושנה לתשובת אותו יום, כדי שירעו הבנים נפלאות ה' וילמרו לשמוע לקולו ולדבקה בו.

אין הבעל מגרש לאשתו ויבט אינו חולץ ליבמתו כי אם לפני בתי דיני האלה כי כל שאינו יודע במיב גיטין אל יהא עסק עמהן. שמה היו מוכיחין מי מאנשי הקהל שטר מרכי המוסר או שעבר עברה, שמה עומדין למשפט ודינין בדיני ממונות כדין תורתנו, כי כל כך גדלה חשיבותם בעיני אנשי העדה כי היו בוחרים לבוא אליהם לדין בעניני ממון מלכת בערכאותיהם. ויש מקומות שהמלכות היה נותנת להם רשות לזון בדיני ממון על פי הלכות הש"ס ועל כל אלה ראש הישיבה נקרא גם כן אב בית דין ושאר אחיו ב' או ד' די יגים. הישיבות היותר מפוארות בימי מהר"י לאמפרונטי אלו היו: של מנטובה, ויניציאה, מדינה, פארובה, ליוורנו, פירארא, לוגו, וחכמי הישיבות לפי הצורך היו שואלין אלו את אלו מעיר לעיר על עניני דינים ומעשים שהיה להם להשיב עליהם עיף הדין, והיו עושין תשובותיהם על ספר על פי הש"ס הפוסקים וגדולי הפוסקים.

כבוד גדול היו עושין להם בני ק"ק ומסעדין אותם בכל צרכיהם ובהוצאותיהם, כי היו מקיימין ומגדלין כרם ה' צבאות, ודורשין תורה ומוסר לעם, שאם ח"ו היתה האמת נעדרת והתורה סרה מפי הקהלות והיו העם תועים אחרי ההבל מי יודע אם הנענו עד היום אחרי ששעבוד מלכויות שלטה בנו ועול הגוים היה על צוארנו. עד הנה ענין הישיבות.

ויהי כבוא יצחק אל ישיבת עירו ישב שם זמן מועט כי שמע את שמע שני רבנים מופלגים ראשי מתיבתא של ק"ק מנטובה, הלא המה כמוהר"ר יהודה בריאל וכמוהר"ר יוסף קאזים הרופא, ויתאו תאוה ללכת אצלם בבית מדרשם ללמוד תורה גם מפיהם, ולא אחר הבחור למלאת בקשת לבו ויסע ויבוא ויש עד עיר מנטובה וישמחו הרבנים לקראתו ומיר ידעו את האיש ואת שיתו. והוא

שאב ממי מעינותיהם ויתאבק בעפר רגליהם וילמדו תורה יומם ולילה כי קיים בעצמו לא איבראי לילא אלא לגרסא, ובפרט שם עיניו ולבו אל הגמרא, ויוציא משם כל דברי משל ומליצה ומוסר כי רבים המה ויפים ונעימים, הן המה המראים את כל כמה גדולה חכמת חכמינו וכמה היו בקיאים בתכונת העולם, אבל החבור הזה לא נודע היום אצלנו הנמצא אם לאו, ואכן יהלום היינו היום חסרים לולי הכניסם אח"כ בחבורו הגדול שקרא בשם פחד יצחק, שעוד נזכיר בתולדות אלה. וברבות הימים התעוררו מלחמות במדינת מנטובה שהיתה בעת ההיא תחת ממשלת הדוכס האויל Ferdinando Gonzaga, כי חיילות הצרפתים והספרדים והאשכנזים היו נלחמות אלו באלו לבוא עליה לתפשה ולהתחזק בה. ולשמע הבלבולים חדרו קרובי יצחק ויכתבו לו לאמר מהר שוב לביתך ותשכן בטח באין מתריד, ויצא ממונטובה וישב עוד אל עיר מולדתו ויכתרוהו הרבנים בכתר הרבנות אעפ"י שלא הגיע לימי ארבעים שנה כמו שמעיד הוא בעצמו בספרו ערך רגים וסימנם, וישב עוד בישיבה אך זכר רבני מנטובה תמיד היה חקוק על לוח לבו כי בחבורו מעלה שמם לשבח ולכבוד ובפרט שם ר' יהודה בריאל, אשר היה מריץ אליו ג"כ אגרותיו ופסקי תלמידיו כדי שיסכים עליהם, כמו שהיה עושה גם עם הרב הכהן מהחונים מפאדובה, כמו שמוכח מאגרות כ"י. ומגמת למודו לא היתה כדי שיקראוהו רבי וישיבוהו בראש ויחלקו לו כבוד כי תכלית דרכיו ומחשבותיו ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ועל כן פתח דלתות ביתו ויעשהו בית מדרש ויקרא לבעלי בתים ללמוד תורה ופוסקים בקיץ ובלילות חרף וגם בימי שבתות, וירביץ תורה ברבים חנם אין כסף. ולהיות כי יצא שמו מפני חריפותו ובקיאותו להורות את תלמידיו, מנהיגי הקהלה מנוהו בשנת שלשים לחייו להיות מורה בתלמוד תורה של ק"ק איטלייאני, ויחנך את התלמידים במשנה ובגדולי הפוסקים, ברקדוק, בחכמת החשבון, ביריעת לשון הארץ, ומלמדם להעתיק מלשון איטלייאני ללשון הקדש, כי הוא בעצמו חבר דברי מוסר בלשון הארץ בנויים על יסוד פרשת כל שבוע ושבוע, והם היו מתרגמים אותם כאמור. [כתב יד המחבר עצמו היה ביד יוסף אלמאנצי]. ובשנת עשרים שנה לשבתו על כס ההוראה באותו מדרש בהסכמת טובי הקהל ומנהיגי סגן דלתות תלמוד תורה של ק"ק ספרדים שלא היה בלמודו מטש והמלמד היה איש אין חפץ בו ולא תורה ולא חכמה, ויקרא לתלמידים הספרדים לבוא בתלמוד תורה שלו כדי שילמדו תורה על נכון ומשפטי הקהלה יועילו כאלו וכאלו, וכל מעשה חבונתו ונבורתו הועילו עד מאד להרביץ ידיעת התורה בק"ק כי העמיד תלמידים הרבה עד כי גם בימי חייו גם אחרי מותו כמה שנים הוו אמרין אנשי פירארא: כל התורה שבינינו יצאה מפי יצחק אבינו.

ומכלל התלמידים שהיו לו יש מהם שגדלו בתורה מאד וקנו להם כתר תורה וכתר שם טוב ואלה שמות קצתם: כמוהר"ר יעקב דניאל אולמו (חתימת שמו פס יד"א די כתבה) אשר חבר ספר ערן ערוך, ופיוט מלכא רמא בלשון ארמי שאומרים אותו בפירארא בימי שובבים, ופזמונים למילה, וקנינות לימים שבין י"ז לתמוז לתשעה באב, וספר ראשית בכורי קציר ופסקים אחרים קצתם באו בספר רבו וקצתם לא נדפסו, ובן גילו כמוהר"ר פנחס חי ענו חריף בתלמוד מאד אשר חבר שו"ת גבעת פנחס, עשרה חלקים (חלק ט' הנו בידי ובו י"ט שו"ת) והנם בכתובים והשלישי כמוהר"ר יעקב צהלון. שלשה אלה העמיד רבם לפני כמוהר"ר אברהם יצחקי שליחא דרחמנא בבואו פירארא כדי שישאלם ויבחנום, וימצאם עשר יהות

יותר ממה שחשב, ויתמה על עומקם בהלכות ויעש להם כבוד. גם בנו כמוהו"ר שלמה לאמפרונמי נתעלה בתורה וברפואה והעמיד כאביו תלמידים הרבה כמו שהעיד אחר מהגדולים שבהם ר' חננאל ניפי בספרו שכבר זכרנו.

ויגדל שמע רבנו לא בלבד בעיר מולדתו, אלא ג"כ בשאר הקהלות כשמן תורק שמו, עד אשר גדולי הרבנים היו מריצין לו אגרותיהם על ענין ספקותיהם בין במה שנוגע להלכתא בין במה שנוגע להבנת מאמר מן התלמוד ומן הפוסקים כדי שיאיר עין דעתם באור תורתו, ומכללם כמוהו"ר אבי עד שר שלום באזילה מ"ץ בעיר מנשובה חכם עמוק בתורה מאד, אשר על כל פנים כתב במעוט חכמה ובמעוט זרץ ארץ ספר אמונת החכמים נגד כל מהקרי הפילוסופיא וגם נגד החוקר הגדול ר' עזריה מהאדומים על מה שכתב בספרו היקר והנחמד מאור עינים בתם לבבו.

ועדיין הרב יצחק לא נקרא להיות מורה בתלמוד תורה כי יהידי ק"ק ספרדים מנהו עליהם בשנת תס"ד להיות דורש ברבים בבית תפלתם והוא כבן חמש ועשרים שנה ושלוש עשרה שנה אח"כ בשנת תע"ז קראוהו לדרשן גם יהידי ק"ק איטלייאני, וידבר על התורה ועל העבודה ועל המוסר ויראת שמים בכל לבו ובכל נפשו מקנאתו לה' כמו שנראה גם מדברי ר' חננאל ניפי, אשר לא ידעתי אם שמע שבח דרשותיו מפי בני דורו של רב, או אם ראה אותם בעיניו, לפי שהיום אינם נמצאים אצלנו, ובאמת גדולה האבדה כי אעפ"י שהדרשות האלה כמו שאר הדרשות שנעשו ברורות ההם רובן ככולן בין בבחינת תכונתם, בין בבחינת צורתם, ובין בבחינת לשונם, לא ייטבו כל כך באזני השומעים היום הזה, מכל מקום אין ספק שתמצאנה בהן מרגליות טובות ומאמרים יקרים על עיני המוסר, ונדע אנו ביותר על ידיהם תכונת המחבר ושכלו וגם מצב הקהלה בזמנו וענינים אחרים השייכים לעתים ההם.

ולא בלבד היה מתעסק ללמוד וללמד ולדרוש ברבים, אלא היה ג"כ שרוד ועסוק במלאכת הרפואה שהיה עושה ביראת שמים ומאהבת הבריות, כי היה משכים בבקר בבקר קודם הנץ החמה ובעתות החרף עדיין הכוכבים ברקיע ונר דלוק בידו, והולך לבקר את החולים, ומרגלא בפומיה כי הרופא דעתו צלולה באותה שעה כי נח כלילה מעמלו ביום, וגם החולה מצבו ניכר יותר כהוגן כי עבר עליו הלילה, ומפני כן ידע הרופא מה הנה התרופות המועילות והמצטרבות. ופעמים הרבה היה משתמש ביריעות החכמה לפרש כמה ממאמרי התלמוד בישיבת הרבנים, שעליה נתמנה לראש בשנת תק"ש אחרי מות כמוהו"ר מרדכי צהלון הרופא שעלה השמים בחרש כסלו. וגם בענין הרפואה מצינו שהיה לו משא ומתן של אגרות עם הרב מהחונים מפאדובה.

ובשנת ת"ע, והוא בן אחת ושלשים שנה, להיותו פרנס בבית כנסת הספרדים רחש לבו דבר טוב לחזק את בדיק הבית ולבנות ארון הקדש כי עד הנה היה עשוי מעץ ומצוייר בצבעים לא תאר לו ולא הדר, ומעצבון רוחו לדבר קם מתוך הערה ויוציא זהב מכסו וישאל כסף מאת מכיריו ומאת עשירי העם ומאת כל איש אשר נדבה רוחו להדרר בית אלהינו, וכראותו כי רב הכסף הוציאו לאנשי המלאכה ויחזק את הבית ויהררה, ויבן את הארון אבן גלל וגזית, וארבעה עמודים אליו שנים מפה ושנים מפה, והמה של שיש שחור הנודע בשם Paragone ועולין ומתגלגלין כמין נחש, וכותרות עליהם של שיש לבן מעשה שושן ופתוחי חותם, לא נראה כמוהו בשאר בתי כנסיות שבעיר מפני יפיו והדרו ומיוקר ערכו. וכאשר חנכו את הבית

הבית חבר שירה על דברי ארון ברית ה' כמו שנזכרו במקרא, וכתב עליו רח"ן
 שהיא מכלל יופי בכל פרטיה, וגם אני ראיתה אעפ"י שיקרה היא בימים האלה
 (נדפסה בויניציאה בשנת ת"ע), אבל נראה לי בעניותי שהרב המחבר לא עלה
 על מרומי השיר כמו שעלה על מרומי התלמוד והפוסקים, אלא שנתגרל קצת
 על משוררי זמנו שהיה משפטם רחוק ממשפט המשוררים העבריים האמתיים
 ומעומק מחשבותיהם ומרוסמות מליצותיהם. ובבית הכנסת הזה שהזכרנו נמנה
 למורה צדק בשנת תצ"ח כי בעת ההיא נאסף אל עמיו כמותר"ר שבתי אלחנן
 ריקאנאמי ז"ל שהיה א' מרבתי ורח"כ אחד ממרעיו לשרת בקדש עם כמותר"ר
 מרדכי צהלון וכמותר"ר שמואל ברוך בורגי בראש הקהלה ובראש הישיבה.

ועתה אודיע קצת מרדכיו הטובים וממדותיו הישרות כי קיים בעצמו ולא
 המדרש הוא העיקר אלא המעשה: הוא היה פורש מהמתרות ומסתפק במועט
 כדי לתת מנכסיו לעניים. ביתו היה פתוח לקיים מצות הכנסת אורחים, ושליחי
 ערי הקדש ושאר הקהלות מצאו שמה ענג ברכה ושלום, גם היה מוציא זהב
 מכיסו לסייע לתלמידים עניים שהיה חשקם בתורה כדי שיעסקו בה לקיים מה
 שאמרו הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה. הוא היה אפטרופוס ליתומים
 ולא למנות ומפקח להשיא בתולות עניות למצוא די נדויתם, ולגבות צדקה לפדיון
 שבויים ולעניי ארץ ישראל טוב"ב. וידבר טובה על הנוצרים כמו שתראה במודעה
 שכתב בראש ספרו ח"א וח"ב על ענין כי בכל מקום שהזכיר גוי עכו"ם וכדומה
 לא היתה כוונתו על המשחיים יען כי אינם עובדי ע"ז ומאמינים באחדות אלדים,
 ואלה קצות דבריו בשלהי המודעה: אלה הגוים אשר אנחנו בצלם חיים וחוסים
 תחת כנפיהם הם מאמינים בתרוש העולם וענין האותות והנפלאות אשר עשה
 השם יתברך לנו במצרים ובמתן תורה, ועל משמרתנו אנחנו עומדים תמיד להתפלל
 על שלום מלכות והשרים והצלחתם ועל כל מדינות ומקומות מושבותיהם וממשלתיהם
 וכתב הרמב"ם דהלכה כר' יהושע בפ' חלק דף ק"ה ע"א דחסידי אומות העולם
 יש להם חלק לעה"ב וכו', עכ"ל. היאמר באופן אחד מי שירד בעומקה של תורה
 דאמר רחמנא ואהבתם את הגר וכ"ש ואהבתם מי שאתם גרים אצלו.

ובהיותו בן ארבעים ואחת שנה, היא שנת הת"ף, מנהיגי תלמוד תורה צו
 לעשות שולחנות חדשים לתלמוד תורה עליהן ולהסיר את הישנים כי מרקב בלו,
 ויבקש רבנו מאת המנהיגים שיתנו לו במתנה שלחן מן השולחנות הישנים שלמדו
 עליהן תורה כמה וכמה שנים, ויעשהו ארגו שינוחו בו עצמותיו אחרי מותו, ויחבר
 גם בית שירי משתי דלתות ושני סוגרים, משקלו ב' תנועות ויתד, ב' תנועות
 ויתד, וג' תנועות, על ענין סופו של אדם, והחוב המוטל עליו ללכת ברכי
 מישרים. ואלה דבריו אשר כבר נדפסו בספר רח"ן, ואני העתקתי מכתב יד
 המחבר עצמו שהוא ביד מורי ורבי כמותר"ר יצחק אסקולי מ"ץ היום בק"ק פירארא.

הַבֵּט יְלוֹד אִשָּׁה עֹזֵב דְּרַבָּךְ
 כִּי עַד הַלּוּם בָּא אַחֲרַיִת כָּל־גָּבֶר:
 אֶת־בְּרֹאֵךְ בְּיָמַי כְּחֹרֹתֶיךָ
 הַזָּכֵר וְהַשֵּׁשׁ יוֹם מֵצֵא הַקָּבֶר:

ויתן את הארגו ואת המכתב הזה בחדרו כדי שיהיו לנגד עיניו תמיד, ויזכור
 כי סוף האדם למות, ואין להטות אחר היצר.

ויהי כי זקן יצחק ויחלש בקש לעשות בקהלה כל מה שהיה בידו אפשר לעשות, ווי לה לחדא דאזלא ולא אתיא, מאי היא אמר רב חסדא ינקותא (שבת קנ"ב ע"א), והיה עושה צדקה בכל עת, ומורה הוראה בביתו ובבית הישיבה, שאעפ"י שחלה את רגליו וסלעים נעשו גבוהים וקרובים נעשו רחוקים כדאמר ר' שמעון בן חלפתא לרבי (שם), היה חפץ ללכת אל הישיבה ועד זקנה ועד שיבה לא עזב אותה, ותלמידיו היו מסייעין אותו לבוא ומוליכין אותו והיו חוטרא לידיה. ובשנת ע"ח לימי חלדו היא שנת תקי"ז ליצירה בליל מוצאי שבת קדש שנים עשר יום לחדש כסלו יצאה נשמתו במהרה, ששה חדשים לפני מות תלמידו חביבו יר"א. כל אנשי הקהלה אנשים ונשים בנו אותו ימים רבים וכבוד גדול עשו לו וספרו עליו הוי ארון והוי הורו, וכל גדולי תלמידיו ספרו לו על קברו ובבתי הכנסיות, כי שר וגדול נפל בישראל, אחד מעמודי ההוראה וממאורות הגולה. ומי יתן ויקומו מתוך מחנה קדשנו אנשים נדיבי לב ומכבדי התורה וחכמיה ויקימו על קברו או במקום אחד ראוי והגון מצבת אבן ושמו חקוק עליה כדי שידע מי שאינו יודע שם האלוף המרום אשר היה תפארת לעם ה'. ואם תאמר למה לא עשו כן בני דורו, דע, אחי, כי לא יכלו לעשות זאת לשמור מצות הכוברים כי ששה חדשים לפני מותו כחג המצות לשנת תקי"ז שלחו אל היהודים לקחת מהם מפתחות בית הקברות שלהם, ויכנסו בו, וישברו כל המצבות שעל הקברים, והחזירו את המפתחות לקהל וגזרו עליהם שלא יקימו עוד מצבות על קברי קרוביהם ומתיהם. ברוך המקום שהוציאנו מאפלה לאורה כיום הזה.

ועתה לא ישאר היום זכר ושארית מדרב הגדול הזה לולי חבר הספר הגדול והנורא אשר קרא פחד יצחק על שמו, אשר כתב עליו רח"ן שהוא דבר המבהיל את הרעיון להביט בו כמה תורה למד בחייו בכל ענף וענף וכו'. ונראה בעיני שהוא א' מהארבעה החבורים הגדולים שנעשו בארץ איטליא בדורות שעברו, ואלו הן: ספר הערוך לר' נתן מרומי, ספר מאור עינים לר' עזריה מהאדומים, ספר מנת שי לר' שלמה יודיה מנורצי, והרביעי הא דאמרן. הספר הזה נוסד על סדר אלף בי"ת והולך מתלת אלף עד סוף אות ת"ז לא נעדר דבר, וכולל כל הדינים והתורות והכללים ודברי מוסר שבשיתא סדרי עם מקום מציאותם בתלמוד ובפוסקים ובשאר המחברים היותר משובחים שחברו ספר על קצת הלכות או מסכתות, כל דבר על מקומו יבוא בשלום. נוסף לזה כי אצל ענין רב ההלכות תמצא שאלות רבות עם תוכן תשובותיהם בקיצור אשר לקט מספרי הפסקנים היותר מפורסמים, ופעמים לא מעט גם שו"ת בשלמותם וכתבים שנעשו על ידי רבני דורו ובפרט מהם שנעשו על ידי ועל ידי תלמידיו ופסקים שנעשו מקודם שלא ראו אור העולם ע"י הדפוס והיו גנוזין בתיבות הספרים למאכלת עש, ומכללם אוכיר פסק שבערך המתחיל חרם על השחוק מלא חכמה וכליל יופי ובלשון זכה וטהורה מעשה ידי האשל הגדול ר' יהודה אריה ממודינה. ויותר על כן הביא המחבר לפי הענין מנהגים שייכים לאותו ענין ובפרט מנהגי עיר מולדתו. (ע' ערך דגים וסימנם).

ולא יעלה על דעת שום אדם לאמר כי ניכרת במלאכה הכבדה הזאת יגיעת בשר הרבה ושורח גדול וכת זכרון רב יותר ממה שתהא ניכרת בו החכמה והתושיה, כי לא כן יחשוב האיש ההוא אלא אדרבא חכמה עמוקה ונפלאה היא יקר תפארת המלאכה, כי בתחלה צריכה דעת רחבה וצלולה לחשוב מחשבת לחבר ספר כזה להתחילו ולנומרו כראוי כמו שאתה רואה; ועוד כי פעמים הרבה ידבר המחבר על עניני מחלוקת

מהלוקות ופלוגותות שבין כותבי ספר השייכות אל איזה ענין שבש"ס ויבקש להסיר
הקושיות ולתרוץ הדברים במאמרים נכוחים ובלשון צה וקצה כמו שתראה בערך
יחיה ורבים הלכה כרבים, ובערך מוקצה דאורייתא או דרבנן, ובערך משנה
וכיוצא, ועוד שיפרש בדיעות שקנה בחכמת הרפואה ובחכמת הנתוח ובלמוד
כותבי ספר על הענינים ההם, קצת ממאמרי רז"ל להראות עומק מי שאמרם
ותבונתם, כמו שתראה בערך דם נדה, ובערך וושט נקיבתו במה שהו, ובערך
יצר הרע דומה לזכוב, ובערך כליות יועצות וכיוצא. ועוד כי יפרש על פי פשוטם
ועל אופניהם ולפי מה שהוא באמת איזה מקומות מן התלמוד שלא הביט אותם
כראוי רב הפוסקים, ועתה אציג לפניך קצת ממה שכתב על ההיא מימרא רחולין
דף מ"ה ע"ב תלתא קני הוה חד פריש לריאה, וחד פריש ללבא, וחד פריש לכבדא,
ז"ל באות הת"ו בערך המתחיל במלות תלתא וכו', פירש"י תלתא קני הוה לאחר
שהקנה נכנס לחזה מתפצל לשלשה, וכתב הש"ע י"ד סימן ל"ד סעיף י' הקנה
בסופו משנכנס תחת החזה מתפצל ומשם יפרד והיה לג' ראשים האחד נוטה
ללב ואחד לכבד ואחד לריאה, ולי הצעיר המחבר קשיא על פירוש רש"י ודעמיה
הנראה דסברי דקנה הריאה הוא הקנה הנכנס בלב ובכבד, וכל חכם שיש לו
קצת יד בלמוד חכמת הנתוח יראה בעיניו כמעט עיון רלא היא, והמופת חותך
הוא כי אחרי שתתרוך הכבד כלו ועורקו או סמפוני הגדול ותבדילנו מן הריאה,
וכן אחרי שתחתוך ותפריש הלב כולו ועורקו הגדול מן הריאה עכ"ל הריאה מעלהו
בנפיחה, ואילו קנה הלב וקנה הכבד מתפצלים מן הקנה הריאה היה לו לרוח
לצאת הרך שם אחרי הפרדם מן הריאה ונשארו שם נקבים נקבים גדולים גדולים,
וכבר הראיתי את הרבר הזה לרבנים גדולים ומובהקים בעיר מודינה והודו לדברי
שקנה הריאה מתפצל ומתחלק לסמפונות וקנוקנות הנכנסים בתוך הריאה ואינם
יוצאים מן הריאה כלל והם מבניסים האויר והרוח לריאה ומוציאים האויר והרוח
ממנה ואינם מביאים הם כלל, ואם בריאה נמצאו מזרקים ועורקים הדופקים ובלתי
הדופקים המביאים ומוציאים הם ולא אויר נמשכים מן המזרק הדופק הגדול ומן
המזרק הבלתי הדופק הגדול הנקרא קאו"ה המביאים הם מן הכבד לריאה ומן
הריאה ללב ומן הלב לריאה ולכל הגוף לא איכפת לן, ואין שייכות כלל לגרנת
ולסמפונות ולקנוקנות הריאה עם המזרקים האלה ואינם שופכים זה לזה כלל א"כ
הקנה דפריש ללבא ולכבד אינו מן הגרנת ולא מן הקנוקנות אשר בריאה כדסבר
רש"י אלא מן העורק הגדול הדופק ומן העורק הגדול הבלתי דופק. ועל לשון
הנמרא לא קשיא מידי תלתא קני הוה קאמר האי כדיניה והאי כדיניה ולא קאמר
הוה נמשך ומתפצל מזה עכ"ל. וראה כמה העמיק ופלפל ברוחב דעתו ובעין שכלו
ואתה שהוריע שגם הרמב"ם נראה שראה כמותו מוסיף לומר כי בשנת החפ"ז
פע' החבר שמשון חיים נחמן ממודינה היושב במנמובה ויוצק מים על ידו כמותר
היה פנצי שאל ממנו בשם רבו וכשם הישיבה לשלוח שם דבריו אלו למען ועינינו
בהם ויוכיחו בנסיון האמת אתו אם לא והוא שלח הדברים הנ"ל וחלי פניו למען
יבקש מהרב הנ"ל ובני ישיבתו לאשר ולקיים בחתימתם את דבריו אם כנים הם:
וביום י"ז Luglio בה שנה כתב אליו החבר הנ"ל בשם הישיבה זה תוכן דבריו:
באו על הנסיון ואחרי ההתבוננות הראויה דק מן הדקה כולם כאחד קיימו וקבלו
פירוש מעב"ת הנכון והישר ואמרו כי דברי מעב"ת אינם צריכים חזק ובפרט
אחר שהנסיון מוכיח בפיהוש אחרי יושר של כמ"ב, ומוסיף בכיוצא בדברים האלה;
וגם הרב דוד פנצי בעצמו כתב לו ביה זמנא, זה תמצית לשונו: דברי מעב"ת

הם כולם נכוחים למבין והם האמת בעצמו ואף לשון התלמוד הוא יותר מדויק
לפי דבריו דאם האמת שיהיו כולם מתפצלים דוקא מאחר הליל חר קנה הוא
ומתפריש לתלתא וכו'.

מכל האמור עד הנה מוכחא מילתא כמה התועלת היוצאת מהספר הזה, כי
על ידו כל איש אשר ימלא את ידו ללמוד וללמד ולעסוק בגמרא ובפוסקים
ימצא דרך סלולה ומיושרת להגיע אל מוצא הענינים וגם המפתח להשיב אל כמה
מיני שאלות בין בדיני מסונות ובין בדיני אסור והיתר, ובין בדיני טומאה וטהרה
וכדומה; ויותר על כן אם ירצה לכתוב ספר או קונטרס על קצת מההלכות כגון
על יבום וחליצה, על הגרושין, על הקדושין, על הירושות והנחלות, וכיוצא עם
כל מה שנהיה עליהם במשך הזמן תחת ידי הפוסקים והפסקנים, ימצא שם די
מלאה תאוותו כי רב מספר שמות הספרים והמחברים שזכרו בספר, עם כל
ההודעות המועילות למצוא בנקל את המבוקש. ולא עוד אלא שגם מי שדורש
ברבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ימצא בו מאמרי משל ומוסר של רז"ל,
אשר הרב המחבר באר ופטר בלשון צח ונקי, מחמת שהיו קשי הבנה, או קצרים
ביותר, או רחוקים מסדר ואופן דבורנו עכשו, ואלו המאמרים, אם מי שמשתמש
בהן בקי וחכם, יגדילנו שבח ויקר הדרוש וינעמו לאזן שומעיהם.

עד הנה דברי בשבח המלאכה. ועתה טרם אכלה לרבר אודיע מקצת המקרים
אשר קרו אותה. כאשר השלים מעלת המחבר את ספרו שלח מקצת ממנו אל
מעלות הישיבות היותר מפורסמות שבאיטליא כדי שיבואו על החתום לאשר ולקיים
אותו ויסכימו עליו אם היה ראוי לכך, כי היה בדעתו להוציא אותו לאור על
ידי הרפוס. והנה חמש עשרה ישיבות אשר תמהו על גודל המלאכה, ואופן
עשייתה, ועומק ערכה, שלחו לו אנרותיהם, הסכמותיהם ושירותיהם להללו כי
הפליא לעשות בחכמתו ובתבונתו, ועל אשר עשה גדר לחכמת בני ישראל
שהתחילה לרדת בארץ הזאת. ובשנת 1749 בחדש giugno כומרי החקירה
שבויניציאה נתנו לו רשות להדפיס ספרו ברפוס הרופא המובהק יצחק פואה
ושלמה אשכנזי, ובשנת תק"י יצאו לאור אותיות א' ו"ב כולן, ואח"כ בשנת תקי"ג
אותיות ג' ו"ד. ולהיות כי בשנת תקי"ז נפטר הרב המחבר כמו שאמרנו למעלה,
עמד הרפוס מהדפיס המשך הספר עד עכור ארבעים ושלוש שנים, ואז בשנת
תקנ"ז קם המדפיס גר בנו של יצחק הנ"ל והדפיס בויניציאה חלק ג' מהספר כולל
מאות ה' עד אות ח' בכלל, ושתי שנים אח"כ האיש הזה בעצמו
הוציא לאור המשך אות הח' ואות הט' כולה, ואח"כ התחיל להדפיס אות יו"ד
והשלימה ואות כ' הגיע עד תוך הערך המתחיל כלאי בגדים שאלה (דף ס'
ע"א), ונגמרה אותה האות וכל אות ל' בשנת תקע"ג על ידי הרב החסיד והמהולל
כמהר"ר חנניה אלחנן חי הכהן בריגיוו. ואות המ' ראתה אור בליוורנו ע"י החכם
המובהק וירא אלדים כמהר"ר אברהם ברוך פיפירנו ז"ל אשר עשה לה הערות
לפי הצורך וקרא שמם על שמו זכר לא ברהם.

עד כאן עשו בני איטליא, ומאז והלאה לא עלה על לב שום אדם להוציא
לאור המשך החבור עד גמירא, ותבוא ברכה על נדיבי לב ואוהבי התורה שקמו
בארץ אשכנז וגם בשאר ארצות ליסד חכרת מקיצי גרד מיס, כדי להדפיס
ספרים חשובים חדשים גם ישנים שלא ראו אור העולם, וגזרו אומר להשלים
מלאכת פחד יצחק ע"י המכבש, וכבר עשו מקצת המלאכה והצליחו, ישלם ה'
כפעלם

תולדות יצחק לאמפרונטי

כפעלם, ורצון שוכני סנה יזכם לבוא עד סוף אות הת', לתועלת לומדי דת ותושיה ולתפארת הליטעראטור העברית.

וראוי לרעת גם כן כי ספר פחד יצחק כ"י נמצא באוצר הספרים בפאריס כי בשנת תר"ה מלך הצרפתים Luigi Filippo צוה לקנות אותו כי שמע שבעליה חפצים למכרו. אכן אוהבי התורה שבעיר פירארא התעצבו אל לבם כי הלכה מעירים ספר כתיבת יד אלוף עירם, ולפי שהרב המתבר הניה אתריו ברכה אחרת והיא מהרורא לכל הספר, כתובה ג"כ בפס ידו קנו אותה מיד בעליה בשנת תר"ט, ויתנוה באוצר הספרים אשר בתלמוד תורה על תנאי שלא ימכר לעולם, ותהיה רשות ביד לומדי התורה ללמוד ולדרוש עליה. ומה טוב ומה נעים אם החברה הנ"ל יע"א אחרי השליטה מלאכתה עד סוף הת"ו תנזר להרפים גם המהרורא הזאת לתועלת רבנן ותלמידיהון.

אלה הן תולדות הנשר הגדול הגאון המופלא מהר"ל כפי אשר מצאה ירי לכתוב. ואמנם ידעתי גם אני ידעתי כי לא לקולמוסי לכתוב מהלל האיש הגדול הזה ושבח מחברתו כמו שראוי, כי צעיר אני לימים, ולו יקום אחר שתהיינה בידו יריעות אחרות על הרב הזה וידע יותר ממני בערך חבורו וישוב לכתוב כהוגן על זה ועל זה, ורי לי אם בחבור הקמן הזה הייתי סבה שיעשה אחר יותר ממה שעשיתי אני.

ואתה יצחק אבי אשר עלית ברום המעלות בתורה ובמעשים טובים עד אשר יצא שמך ושם עיר מולדתך עד למרחוק, שיש נא משוש בנן עדין לפני כסא כבודו יתברך כי גם בדור האחרון יהללך שותרי תעודת אל, וחל נא פני עליון אשר לאור פניו תתענג ותשוב התורה ליושנה כי ממנה תוצאות תיום.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]